

Potreba rozpracovať plánovanie sociálneho rozvoja územných celkov je v súlade so zásadami pre zdokonaľovanie riadenia a plánovania sociálno-ekonomického rozvoja stanovenými XV. zjazdom KSČ a vyplýva hlavne z požiadavky posilnenia komplexnosti a dlhodobosti v plánovaní v rámci územných celkov a zvýšenia koordinácie a vzájomných väzieb v plánovaní po územnej a odvetvovej linke.

Vychádza sa pritom z týchto zásad:

— Plánovanie sociálneho rozvoja územných celkov predstavuje integrálnu časť komplexného sociálno-ekonomického plánu daného územného celku.

— Nenahrádza doterajšiu sústavu plánovania, ale predstavuje jeden smer jej zdokonaľovania.

— V súčasnom období rozpracovanie plánov sociálneho rozvoja územných celkov je potrebné preto, aby sa mohli rozvinúť príslušné metodologie a metodiky analýz a plánovania sociálneho rozvoja, ktoré zatiaľ nie sú spracované.

— V dlhodobej perspektíve úlohu dnešných plánov sociálneho rozvoja prevzmú (pravdepodobne) *oblastné plány sociálno-ekonomického rozvoja (v oblastiach, krajoch a okresoch)*, ktoré spolu s územným plánovaním a volebnými programami Národného frontu zahrnú aj komplexne rozpracovanú časť sociálneho rozvoja, zatiaľ spracovanú v plánoch sociálneho rozvoja.

— Povaha sociálno-ekonomických činností vo veľkých mestách si vyžiada (pravdepodobne) rozpracovanie *komplexného plánu sociálno-ekonomického rozvoja mesta* s nadväznosťou na oblastný sociálno-ekonomický plán, územný plán a volebný program Národného frontu.

1. Vývoj a stav plánovania sociálneho rozvoja územno-miestnych celkov

Plánovanie sociálneho rozvoja územných celkov sa intenzívnejšie rozpracováva v posledných rokoch vo všetkých socialistických štátoch. Svedčia o tom mnohé teoretické práce a štúdie na túto tému, ako aj viaceré experimenty vypracovania plánu sociálneho rozvoja oblasti, okresov a miest.

Najďalej pokročili v ZSSR, kde od konca 60. rokov plánovanie sociálneho rozvoja územných celkov prešlo viacerými etapami až ku komplexnému systému sociálno-ekonomického plánovania, v ktorom plán sociálneho rozvoja predstavuje jeho integrálnu časť.

V ČSSR sa diskusia o plánovaní sociálneho rozvoja územných celkov odvíjala z počiatku od potreby prepojenia plánovania sociálneho rozvoja kolektívov podnikov k územným hladiskám. Ďalej sa rozvíjala v súvislosti s diskusiou o rozvíjaní socialistického spôsobu života, s úvahami o prehĺbovaní a zdokonaľovaní oblastného plánovania a ďalších plánovacích činností na úrovni národných výborov. Dôležitým podnetom pre rozvoj aktivity v plánovaní so-

ciálneho rozvoja boli uznesenia stranických a vládnych orgánov o ďalšom zdokonaľovaní riadenia a plánovania, o potrebe lepšieho využívania sociálnych faktorov v rozvoji.

Obdobie od roku 1975 sa vyznačovalo pokusmi o vytvorenie koncepčných prístupov, metodológií vypracovania plánov a sociálnych analýz pre vybrané experimentujúce okresy a mestá.

Do celoštátne riadeného experimentu v oblasti plánovania sociálneho rozvoja na roky 1976—1980 boli zahrnuté okresy Tachov, Trutnov a Trnava, kde sa overovali postupy rozpracovania tohto plánu na úrovni okresu.

V plánovaní sociálneho rozvoja miest sa rozvinul experiment za hl. mesto SSR Bratislavu a robili sa pokusy programovania sociálneho rozvoja za mestá Plzeň a České Budějovice. Ďalšie projektované pokusy sa uskutočňujú pre mestá Hradec Králové a Ústí nad Labem.

V navrhovaných prístupoch a metodikách (vypracovaných zväčša odborníkmi špecializovanými pre oblasť plánovania sociálneho rozvoja, ktoré prešli internými oponentúrami) sa doporučili metodológie vypracovania plánu sociálneho rozvoja územno-miestnych celkov podľa autorských koncepčných prístupov.

Zatiaľ nie je spracovaná jednotná metodika plánovania sociálneho rozvoja územných celkov. Jej vypracovanie si vyžiada ešte určitý čas. Zatiaľ je veľmi dôležité zovšeobecniť výsledky z experimentujúcich okresov a miest a prijať závery na ďalší postup prác.

Skúsenosti z experimentov plánovania sociálneho rozvoja za okres Tachov (1976) a Trnava (1977) ukázali na viaceré prednosti vypracovania takýchto plánov, ale tiež na problémy s tým súvisiace. Aj keď zovšeobecnenie je tu predčasné, možno urobiť na základe týchto dokumentov viaceré závery. Experimenty za okresy Tachov(1) a Trnavu(2) ukázali, že:

- rozpracovanie plánov sociálneho rozvoja za okres predstavuje významný nástroj integrácie činností v oblasti sociálneho rozvoja, ktoré sú doposiaľ roztrúsené do viacerých plánov a dokumentov;

- plánovanie sociálneho rozvoja okresu musí veľmi úzko nadväzovať na plánovanie v mikropodnikovej sfére na území okresu, čo doteraz existuje len v najnutnejšom, obmedzenom rozsahu;

- plán sociálneho rozvoja okresu umožňuje nielen komplexne zmapovať otázky sociálneho rozvoja v okrese, ale tiež je cenným prostriedkom pre skvalitnenie a zefektívnenie riadiacej práce ONV, pretože na základe tohto plánu vedú stanoviť prioritu a postup riešenia jednotlivých vecných problémov sociálneho rozvoja v ich vzájomných nadväznostiach v priebehu päťročnice a v rámci výhľadu do r. 1990;

- vypracovanie plánu sociálneho rozvoja sa musí uskutočniť v rámci koncepcie jednotného plánu sociálno-ekonomického rozvoja okresu s hlavným dôrazom na komplexnosť a dlhodobosť;

- gestorom vypracovania takéhoto plánu musia byť NV a ich odbory v úzkej spolupráci s ostatnou praxou, výskumnými ústavmi a vysokými školami;

- významným výsledkom komplexného prístupu je združovanie prostriedkov NV a ostatných organizácií na území okresu pre zabezpečenie budovania sociálno-kultúrnych a športových zariadení;

(1) Pozri: [Plán 1976; Tachovský experiment 1978].

(2) Pozri: [Plán 1978; Mihalik — Ozvald 1978; Spišiak 1978].

— plán sociálneho rozvoja tým, že pomáha vytvárať rovnorodé pracovné a životné podmienky, predstavuje veľmi dôležitý nástroj na stabilizáciu pracovníkov v okrese;

— plán tvorí dobrú základňu pre aktivizáciu občanov mobilizovaním neinvestičných faktorov rozvoja;

— plán predstavuje dôležitý krok v zdokonaľovaní komplexnej starostlivosti o pracujúcich a zdokonaľovaní metodológie plánovania na úrovni okresu.

Z viacerých problémov, ktoré pri rozpracovaní týchto plánov vznikli, možno uviesť nedostatočné kádrové vybavenie okresov pre tak zložitú plánovaciu činnosť, neochotu značnej časti organizácií podieľať sa na zdokonaľovaní svojich plánov a programov vo vzájomných nadväznostiach na plány okresu a opačne, chýba metodológia pre vypracovanie plánov sociálneho rozvoja okresu, nie sú vyriešené inštitucionálne a organizačné vzťahy v tejto oblasti, podpora a pomoc zo strany plánovacích nadriadených orgánov je minimálna a iné.

Tieto a ďalšie problémy vyplývajú zo zložitosti riadiacej a plánovacej činnosti NV a väzieb tejto činnosti na rezortnú linku riadenia.

Národné výbory v súčasnosti (1979) sústreďujú hospodársko-organizátorskú činnosť jednak na komplexný rozvoj odvetví a odborov priamo riadených NV a prostredníctvom oblastného a územného plánovania tiež na proporcionálny rozvoj územných celkov.

Priama zodpovednosť za riadenie podnikov a organizácií je rozdelená podľa stupňa NV tak, že z celkového počtu pracovníkov hospodárskych organizácií národných výborov riadi KNV 34 %, ONV 51 % a MNV 15 %.

NV svojou špecifickou v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja sa významnou mierou podieľajú na celkovom rozvoji národného hospodárstva a pri uspokojovaní materiálnych, kultúrnych a spoločenských potrieb obyvateľstva.

Špecifické zvláštnosti činnosti NV v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja podmieňujú aj osobitosti v prístupoch v rozvíjaní plánovania sociálneho rozvoja územných celkov.

Tieto osobitosti možno zhrnúť nasledovne:

— za metodické centrum rozvíjania plánovania sociálneho rozvoja treba považovať KNV,

— KNV mali by sa stať gestormi prípravy a schvaľovania týchto plánov,

— globálne väzby a prepojenia pohľadu centra rezortu, VHJ, podniku s územným pohľadom by mala zabezpečiť jednotná sústava ukazovateľov plánovania sociálneho rozvoja,

— špecifickosť problematiky NV môže zabezpečiť systém doplnkových ukazovateľov za špecifické aktivity okresu, mesta,

— premietnutie odvetvových pohľadov na sociálny rozvoj pracovných kolektívov v jednotlivých odvetviach hospodárstva riadeného NV a v ostatných činnostiach možno uskutočniť usmerňovateľskou činnosťou a metodickou pomocou príslušných rezortov (včítane vytypovania rámcových ukazovateľov),

— vzájomnú prepojenosť plánov rozvoja pracovných kolektívov (mimo hospodárstva a činnosti riadených NV), podnikov a organizácií na území okresu, mesta možno uskutočniť systémom doplnkových ukazovateľov sociálneho rozvoja pracovných kolektívov vyjadrujúcich vzťah k okresu, mestu a opačne.

Uvedené osobitosti v plánovaní sociálneho rozvoja územných celkov predstavujú iba časť (menšiu) problematiky zdokonaľovania plánovania.

Oveľa rozsiahlejší problém predstavuje dopracovanie komplexnosti v plánovaní sociálno-ekonomického rozvoja územných celkov.

Úsilie o komplexný prístup v plánovaní sociálno-ekonomického rozvoja územných celkov vyžaduje dopracovať viaceré problémy vzťahujúce sa na predmet a tiež na celkový postup rozpracovania plánu územných celkov.

2. Predmet plánovania sociálneho rozvoja územných celkov

Predmetom plánovania sociálneho rozvoja územných celkov (okresov, miest) je v súlade s formovaním socialistického spôsobu života občanov regulovať sociálnu problematiku v živote obyvateľstva okresu, mesta, vytvárať stále lepšie podmienky pre prácu, život a oddych občanov a na základe uvedeného mobilizovať aktivitu a iniciatívu občanov pre tvorbu zdrojov, spájať sociálny rozvoj s efektívnosťou a kvalitou práce ako predpokladu pre stále vyššiu rast ich životnej úrovne.

Predmet plánovania sociálneho rozvoja územných celkov úzko nadväzuje na plánovanie sociálneho rozvoja kolektívov podnikov (organizácií) tým, že umožňuje sústreďovať úsilie podnikov (organizácií) na území okresu, mesta na spoločné problémy v rozvoji okresu, mesta a podnikov (organizácií) apod. Týmto, aj keď predmet plánovania sociálneho rozvoja okresu, mesta, zameraný na sociálnu problematiku práce, života a oddychu obyvateľov okresu, mesta, je kvalitatívne iný ako pracovný kolektív, tvoriaci predmet plánovania sociálneho rozvoja kolektívu podnikov (organizácií), obidve úrovne plánovacej činnosti úzko spolu súvisia a navzájom sa podmieňujú.

Plán sociálneho rozvoja okresu, mesta má byť rozpracovaný v úzkej nadväznosti na komplexné programy starostlivosti o pracujúcich podnikov a organizácií, resp. na plány sociálneho rozvoja kolektívov podnikov (organizácií), aby okrem iných väzieb a súvislostí sa zabezpečili požiadavky a potreby v rozvíjaní komplexnej starostlivosti o pracujúcich a občanov v rámci jednotnej koncepcie územných celkov a podnikov. Podniky a organizácie majú a možno odhadnúť že aj v budúcnosti budú mať rozhodujúci podiel v zabezpečovaní úloh komplexného rozvoja osobností a kolektívov a veľký podiel v ostatnej komplexnej starostlivosti o pracovníkov nielen v rámci podniku, ale aj v príslušných mikrorajónoch.

Plán sociálneho rozvoja okresu, mesta však nemôže predstavovať súhrn plánov sociálneho rozvoja kolektívov podnikov (organizácií) na území okresu, mesta.

3. Rámcový postup prác vypracovania plánu

Rozpracovanie koncepčných prístupov a zameranie postupu spracovania plánu sociálneho rozvoja okresu, mesta zahŕňa hlavne:

1. Rozpracovanie straníckych a štátnych dokumentov stanovujúcich potrebu spracovania plánu sociálneho rozvoja.
2. Charakteristiku rámcových cieľov plánu sociálneho rozvoja.
3. Koncepciu plánu sociálneho rozvoja, vychádzajúcu z jednotného komplexného plánu sociálneho a ekonomického rozvoja okresu, mesta, a jeho štruktúru.
4. Postup vypracovania plánu a jeho organizačné zabezpečenie.
5. Stručný prehľad analytických prác, teoretických štúdií a potrebných výskumov.
6. Metodiku postupu vypracovania plánu sociálneho rozvoja.

Pri vypracovaní cieľov a úloh plánu sociálneho rozvoja územných celkov vystupujú ako dôležité sociálne vzťahy a väzby územných celkov na kolektívy

organizácii a tiež na celospoločenské ciele a úlohy. V územnej polohe sa formuje životné prostredia človeka na základe mnohých vplyvov, ktoré vytvárajú daný územný celok. Ide o vplyvy, pôsobiace vo sfére spoločensko-politického života, vo sfére kultúry, bývania a spotreby.

Koncepcia plánu sociálneho rozvoja vychádza z potreby vypracovať v budúcnosti jednotný komplexný plán sociálneho a ekonomického rozvoja okresu, mesta.

Buduje na tom, že jednotný komplexný plán rozvoja okresu, mesta sa skladá z dvoch častí, a to z časti vzťahujúcej sa na ekonomický rozvoj a z časti vzťahujúcej sa na sociálny rozvoj.

Obidve časti plánu rozvoja okresu, mesta, ktorým zodpovedajú aj príslušné prejavy v živote občanov okresu, mesta, úzko navzájom súvisia a navzájom sa podmieňujú.

Táto vzájomná súvislosť a podmienenosť oboch stránok života obyvateľov je charakterizovaná v súhrnom oddiele plánu sociálno-ekonomického rozvoja okresu, mesta.

Súhrnný oddiel obsiahne rozpracovanie nasledujúcich otázok: charakteristika územia, jeho hraníc a obyvateľstva; zhodnotenie doterajších výsledkov a úspechov dosiahnutých v rozvoji okresu, mesta; charakteristika jednotlivých oblastí okresu a obvod mesta z hľadiska špecifickosti v ekonomickom a sociálnom rozvoji; ciele a úlohy okresu, mesta v 6. päťročnici; dlhodobé ciele a prognostické úvahy v rozvoji okresu, mesta do roku 1990—2000.

Časť *ekonomický rozvoj okresu, mesta* sa rozpracuje len ako východisková základňa sociálneho rozvoja (hlavne z hľadiska zamerania výrobného programu, štrukturálnych zmien v odvetviach a v rámci odvetví stupňa vedeckotechnického rozvoja). Pôjde hlavne o rozpracovanie stavu a trendov rozvoja priemyslu, poľnohospodárstva, stavebníctva, dopravy, spojov, obchodu a ostatných odvetví nezarađených do časti sociálneho rozvoja (veda, výskum apod.). Vychádza sa z toho, že plán hospodárskeho rozvoja okresu, mesta za hospodárstvo riadené NV je vypracovaný po iných linkách.

Väzby plánu sociálneho rozvoja na územný plán okresu, mesta vychádzajú z toho, že koncepcia urbanistického rozvoja je v okrese, meste dôležitým faktorom, ktorý treba rešpektovať ako jeden z jeho nástrojov. Územný plán zakladá určité trendy sociálneho rozvoja mestského a dedinského organizmu a vytvára aj určité jeho medze v oblasti hmotnej štruktúry okresu, mesta.

Časť *sociálny rozvoj okresu, mesta* zahrňuje rozpracovanie všetkých podstatných otázok vzťahujúcich sa na sociálne zmeny a problémy obyvateľov okresu, mesta. Ide tu hlavne o trendy smerujúce k zabezpečeniu zlepšovania podmienok pre prácu, život a oddych občanov okresu, mesta, ďalej o rast materiálneho blahobytu, o zdokonaľovanie komunistickej výchovy a všestranný rozvoj kolektívov a osobností.

V ČSSR zatiaľ sa uplatňuje systém plánovania s prevládajúcim hospodárskym prístupom v plánovaní. Uskutočňuje sa na základe zákona o národohospodárskom plánovaní (zákon z 28. 12. 1970 č. 143/70 Zb.), ktorý stanovuje súčasť národohospodárskych plánov takto: štátne plány rozvoja ČSSR, ČSR, SSR, štátne rozpočty, menový a devízový plán ČSSR, oblastné plány a hospodárske plány ústredných orgánov federácie a republík, socialistických organizácií a národných výborov. Hospodárske plánovanie a hospodárske plány ministerstiev, ústredných orgánov, podnikov a národných výborov tvorí dodnes koncepcný základ plánovania u nás.

Schéma 1. Plánovanie sociálno-ekonomického rozvoja mesta (veľkého)

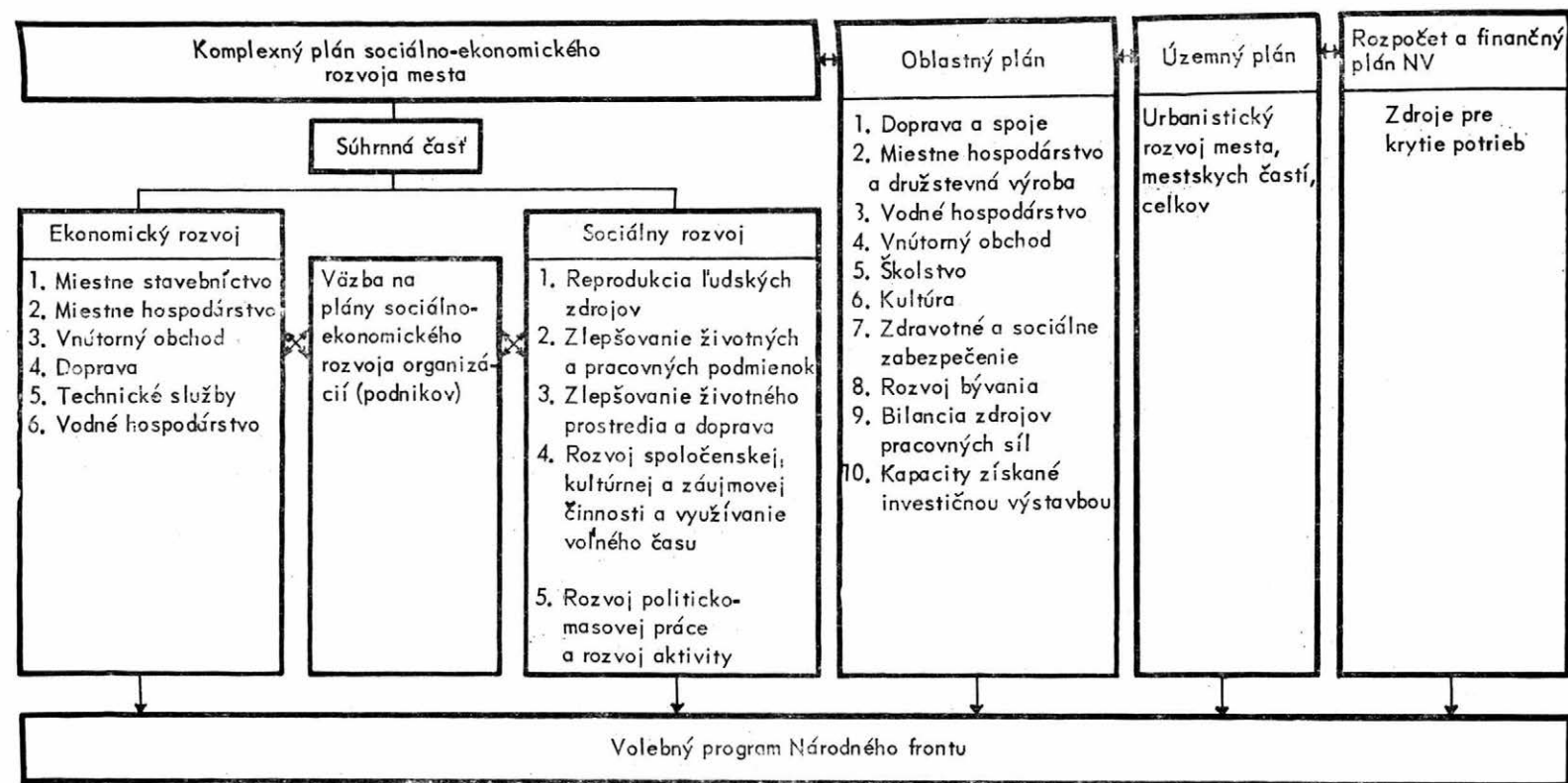
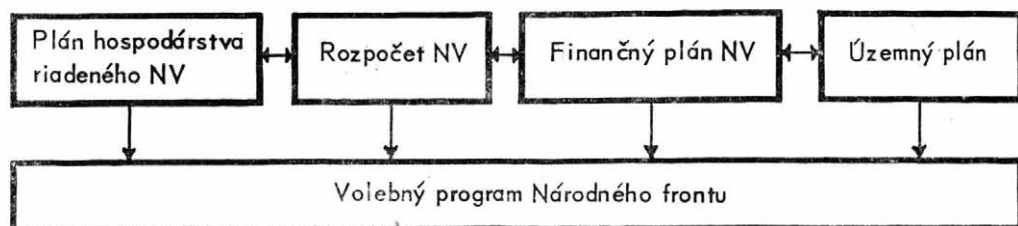
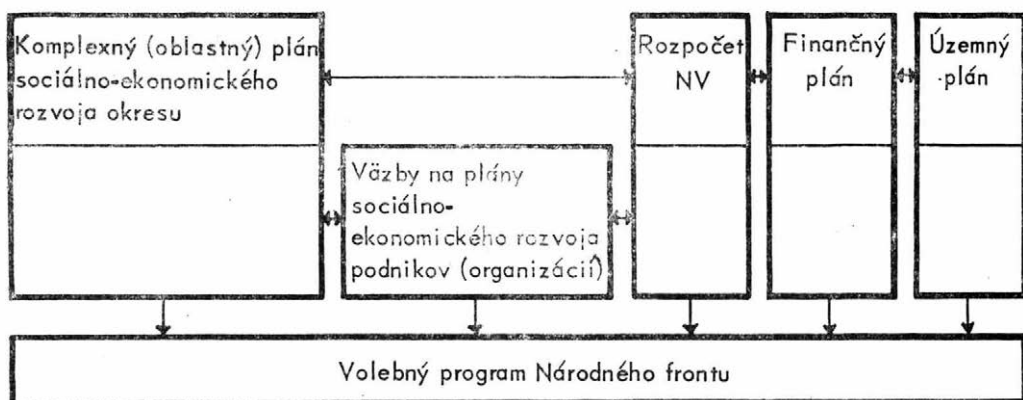

Schéma 2. Plánovanie sociálno-ekonomického rozvoja okresu

a/ súčasný stav:

b/ perspektívny návrh:

Napríklad na úrovni Národného výboru Bratislavy vypracúvajú:

- volebný program Národného frontu,
- oblastný plán,
- dlhodobý výhľad hospodárstva riadeného NVB do r. 1990,
- územný plán hlavného mesta SSR Bratislavy,
- iné: projekcia vývoja obyvateľstva do r. 2000, generel dopravy hl. mesta SSR Bratislavy.

Súčasný stav je taký, že dokumenty zostavované za okres, mesto zahŕňujú iba časť činnosti a aktivít uskutočňujúcich sa v okrese, meste (hlavne miestne stavebníctvo, doprava, obchod a cestovný ruch, vodné hospodárstvo, školstvo, kultúra, zdravotníctvo, sociálne zabezpečenie). Viaceré činnosti dôležité pre okres, mesto neriadené NV, ale vážne z hľadiska práce, života a oddychu občanov, zostávajú nedostatočne rozpracované, alebo vôbec nerozpracované. Nie je dostatočne doceňovaný a v plánoch premietnutý význam veľkých podnikov a ostatných NV neriadených organizácií pre formovanie životných podmienok obyvateľov okresu, mesta. Väzba okres, mesto — výrobná sféra — ekonomická a sociálna infraštruktúra v oboch smeroch nie sú prepracované na potrebnej úrovni.

Riešenie je v *d'alšom zdokonaľovaní plánovania na úrovni okresu, mesta*. Sú viaceré možnosti:

- a) dopracovať doterajšiu koncepciu o sociálne aspekty, napríklad vypracovaním dlhodobého výhľadu sociálneho rozvoja okresu, mesta;
- b) rozpracovať dielčie programy dosiaľ nespracovaných aktivít a činností na území okresu, mesta;
- c) prejsť na koncepciu sociálno-ekonomického oblastného plánu;
- d) vypracovať komplexný plán sociálno-ekonomického rozvoja okresu, mesta.

V schémach č. 1 a 2 sú znázornené dve varianty.

Najkomplexnejší prístup predpokladá takú štruktúru plánov, ktorá by obšiahla všetky stránky sociálneho rozvoja v najširšom zmysle formovania, utvárania a naplňania socialistického spôsobu života okresu, mesta. Táto štruktúra plánu by zahrňovala rozpracovanie podmienok, ktoré určujú životný spôsob.

Ďalej by zahrňovala celý komplex formovania, utvárania a rozvoja socialistického spôsobu života.

Najmenej náročný prístup spočíva v zostavení programov riešenia dielčích problémov sociálneho rozvoja okresu, mesta. Ide tu o vypracovanie niektorých dôležitých problémov sociálneho rozvoja, ktoré sú pre rozvoj okresu, mesta akútne, a vypracovanie programu ich riešenia.

Prvý prístup možno považovať za cieľový. Je však náročný na spracovanie podkladov, analýz, výskumov, štúdií a metodologických riešení. Z týchto príčin nebolo by reálne ho doporučovať pre rozpracovanie plánov sociálneho rozvoja okresov, miest v širšom rozsahu v súčasnom období.

Druhý prístup je vo svojej podstate jednoduchý. Vyžaduje nie veľmi zložité analýzy, určité dielčie prieskumy a možno pri ňom do veľkej miery využiť existujúce podklady, rozbor, hlásenia a správy. Metodológia je ľahko zvládnuteľná. Možno ho rozpracovať vlastnými silami za minimálnej pomoci externých pracovníkov. Možno doporučiť, aby ho uplatňovali tie mestá a okresy, ktoré potrebujú riešiť niektoré akútne problémy sociálneho rozvoja mesta a nemajú dostatočné kadrové a materiálne podmienky pre rozpracovanie náročnejších plánov sociálneho rozvoja. Ďalej tento prístup je vhodný pre prvé etapy v rozpracovaní plánov sociálneho rozvoja mesta (okresu). Nie je vhodný pre experimentovanie zložitejších metodických prístupov a pre riešenie koncepčných problémov sociálneho rozvoja okresu, mesta.

Z uvedeného je zrejmé, že pre riešenie koncepčných a metodologických otázok sociálneho rozvoja okresu, mesta v súčasnosti je reálne potrebné rozpracovať prístup, ktorý by predstavoval medzistupeň medzi prvým a druhým prístupom, t.j. medzi komplexným prístupom plánovania sociálneho rozvoja v najširšom zmysle formovania, utvárania a naplňania socialistického spôsobu života, a najmenej náročným prístupom zostavovania programu riešenia dielčích problémov sociálneho rozvoja okresu, mesta.

Tento prístup spočíva v *rozpracovaní komplexného plánu sociálneho a ekonomického rozvoja okresu, mesta*. V súčasnosti je najviac opodstatnený a zodpovedá smernici pre sociálny a hospodársky rozvoj stanovenej XV. zjazdom KSČ pre roky 1976—1980. Možno ho označiť stredným stupňom obtiažnosti, najmä pokiaľ ide o koncepčné riešenie, analýzy, štúdiá, sociologické výskumy a metodologické riešenia.

Predpokladá vo všeobecnej časti úzke prepojenie vzťahov sociálno-politického a sociálno-ekonomického rozvoja okresu, mesta, náväznosť na územný plán a plán oblastného rozvoja.

Časť plánu, vzťahujúca sa na sociálny rozvoj okresu, mesta, koncepcne vychádza z cieľov, úloh a priorít sociálneho rozvoja okresu, mesta, na ktoré nadväzujú jednotlivé kapitoly plánu sociálneho rozvoja.

Napríklad otázky pohybu pracovných síl, adaptability, stabilizácie, alebo otázka ženskej zamestnanosti sa nebudú riešiť jednotlivo ako izolovaný problém, ale v komplexnom prístupe v rámci kapitoly „Reprodukcia ľudských zdrojov“, v ktorej sa rozpracujú všetky aspekty vo vzťahu k sociálnemu rozvoju. Taktiež otázka rekreácie a športu obyvateľov okresu, mesta sa nebude riešiť samostatne ale v rámci komplexne chápaného problému využívania voľného času. Podobne je to napríklad s riešením bytového problému v rámci širšie ponímaného vytvárania životných podmienok, alebo s riešením problému detských jasí v rámci komplexne pojmutej sociálnej starostlivosti apod.

Vypracovanie plánu sociálneho rozvoja okresu, mesta predchádza vypracovanie ideového návrhu pre vypracovanie plánu, na základe ktorého riadiaci orgán okresu, mesta prijme politicko-organizačné opatrenia, v ktorých sa vytvoria komisie a pracovné skupiny pre vypracovanie plánu sociálneho rozvoja.

Každá pracovná skupina podrobne rozpracuje jednotlivé oblasti sociálneho rozvoja podľa jednotného metodického postupu, ktorý predpokladá:

- zhromaždiť údaje, podklady a informácie,
- urobiť ich analýzu a vyhodnotenie (prípadne navrhnúť doplnkové šetrenia pre získanie potrebných dôležitých údajov a výsledkov),
- spracovať ciele a úlohy v danej oblasti sociálneho rozvoja do roku 1990 a rozpracovať prognostické trendy ďalšieho rozvoja,
- rozpracovať programy pre riešenie najdôležitejších problémov danej oblasti,
- vytypovať ukazovateľov pre danú oblasť sociálneho rozvoja, kvantitatívne ich vyjadriť do roku 1980, resp. 1990,
- vypracovať sociálne normy, cieľové normatívy pre prepočet ukazovateľov,
- navrhnúť opatrenia pre splnenie stanovených cieľov a úloh a ukazovateľov, najmä pokiaľ ide o organizačné, materiálne, kadrové, investičné a iné opatrenia.

Predpokladom úspechu vypracovania plánu sociálneho rozvoja okresu, mesta je urobenie podrobných analýz.

Ide najmä o nasledovné analýzy:

1. Analýzy urobené v rámci jednotlivých oblastí sociálneho rozvoja.
2. Analýzy komplexných programov starostlivosti o pracujúcich za všetky podniky a organizácie na území okresu, mesta.
3. Sociologický výskum vzťahov, postojov a návrhov občanov okresu, mesta, urobený na základe reprezentatívnej vzorky obyvateľov mesta.
4. Sociologický výskum vo vybraných závodoch a organizáciach na území okresu, mesta — najmä za chémiu, strojárstvo, potravinársky priemysel, služby (na vzorke pracujúcich každej organizácie).

Uvedené 4 hlavné smery analýz poskytujú podklady jednak z existujúcich tokov informácií podnikov a organizácií a jednak z priameho dotazovania obyvateľstva pre stanovenie cieľov a vytypovanie trendov a opatrení v jednotlivých oblastiach sociálneho rozvoja a tiež pre úvahy pri robení syntézy plánu.

Okrem uvedených analytických prác a výskumov je žiadúce zadať podľa

potreby vypracovanie teoretických štúdií pre objasnenie zložitých oblastí v sociálnom rozvoji okresu, mesta. Ide najmä o tieto oblasti:

- demografický vývoj obyvateľstva okresu, mesta a jeho prirodzený aj mechanický pohyb,
- trendy a vzájomné väzby a súvislosti plánu rozvoja hospodárstva lokalizovaného na území okresu, mesta na plán sociálneho rozvoja,
- trendy územného rozvoja okresu, mesta a jeho determinujúci vplyv na sociálny rozvoj

4. Rozpracovanie ukazovateľov plánu sociálneho rozvoja územných celkov

Ukazovatele plánu sociálneho rozvoja územných celkov musia vychádzať zo zvolenej štruktúry plánu. Ich poslaním je kvantitatívne v absolútnych číslach vyjadriť ciele a úlohy plánu, premietnuť ich do jednotlivých plánovacích období a pomocou indexov vyčíslieť tempo rastu za zvolené časové obdobia.

Konštrukcia ukazovateľov plánu sociálneho rozvoja územného celku (kraja, okresu, mesta) musí vychádzať z *jednotnej štruktúry plánu sociálneho rozvoja na úrovni národného hospodárstva s väzbami na rezort, stredný článok riadenia, podnik, kraj, okres, mesto* (pozri prehľad týchto ukazovateľov v tabuľke).

Jednotná štruktúra ukazovateľov zabezpečí vzájomné prepojenie a väzby stanovených ukazovateľov na jednotlivých stupňoch riadenia.

V plánovaní sociálneho rozvoja územných celkov možno týchto ukazovateľov ďalej podrobnejšie rozpracovať tak, aby vyjadrili v komplexnej podobe predmet, ciele a funkcie plánovania sociálneho rozvoja v kraji, okrese či meste.

Ďalej komplexnosť ukazovateľov v územnom celku možno doplniť ďalšími (novými) ukazovateľmi, ktoré obsiahnu špecifickosť sociálneho rozvoja v každom územnom celku, ako aj potrebné väzby na organizácie v územnom celku.

Typickým príkladom takýchto ukazovateľov sú ukazovatelia väzieb plánu sociálneho rozvoja okresu, mesta na podniky a organizácie a opačne, ďalej ukazovatelia súhrnného oddielu plánu, ukazovatelia charakterizujúce základné trendy v ekonomickom rozvoji apod.

Štruktúra ukazovateľov plánu sa odvíja od štruktúry a obsahu plánu, zohľadňuje špecifické potreby okresu, mesta (plán sociálneho rozvoja okresu, mesta) a uvažuje s takým počtom ukazovateľov, ktoré by vyjadrovali hlavné procesy uskutočňujúce sa v rámci plánovaných úvah podľa jednotlivých častí plánu sociálneho rozvoja.

A. Ukazovatelia súhrnného oddielu:

1. Počet obyvateľstva
 - sociálna štruktúra obyvateľstva
2. Rozhloha územia
3. Počet pracovníkov
4. Hrubá výroba podľa odvetví NH
5. Objem výkonov v odvetví služieb
6. Produktivita práce na pracovníka v odvetví NH
7. Príjem na obyvateľa a na pracovníka
 - z miezd
 - zo spoločenských spotrebných fondov
8. Hlavné ukazovatele jednotlivých častí plánu sociálneho rozvoja

Tabuľka 1. Počet ukazovateľov sústavy jednotnej štruktúry ukazovateľov sociálneho rozvoja^{1*}

Spolu				Z toho													
Podľa jednotlivých oblastí sociálneho rozvoja NH				Z toho													
				NH		Ministerstvo		VHJ		Organizácia		Kraj		Okres		Mestá (veľké)	
Oblasť	Z	D		Z	D	Z	D	Z	D	Z	D	Z	D	Z	D	Z	D
I.	21	15		14	9	7	4	10	10	12	10	10	6	11	6	11	6
II.	8	16		8	15	—	—	—	—	—	—	6	15	6	15	6	15
III.	13	22		5	8	9	10	12	19	13	22	4	5	5	7	5	7
IV.	10	45		9	37	9	20	7	24	7	26	7	29	7	22	7	22
V.	21	36		10	19	3	9	3	6	14	25	11	16	11	15	11	15
VI.	5	26		3	21	5	20	5	13	5	13	3	21	3	14	3	14
VII.	14	42		6	24	8	25	10	14	10	14	9	40	9	40	9	40
VIII.	11	21		9	13	4	4	5	12	5	12	11	18	11	18	11	18
IX.	7	5		3	—	5	—	7	5	7	5	3	—	3	—	3	—
X.	10	8		5	5	4	6	6	5	9	7	9	7	8	7	4	5
XI.	6	7		5	3	—	—	—	—	—	—	5	3	5	3	5	3
XII.	6	23		4	16	2	4	1	3	2	7	6	24	6	21	6	19
XIII.	6	13		4	11	4	11	4	11	6	13	4	11	4	11	4	11
Spolu	138	274		71	181	60	113	70	112	90	154	87	189	89	179	85	175

Návrh autora: Rozpracovanie ukazovateľov pozri: Mihalik 1979.

- I. Reprodukcia obyvateľstva a zdrojov pracovných síl
- II. Základné sociálne potreby a ich rast
- III. Rozvoj iniciatívy, pracovnej aktivity a účasti pracujúcich na riadení
- IV. Vzdelanie a kvalifikácia
- V. Rozvoj zdravotníctva, ochrany zdravia a zlepšovanie pracovných podmienok
- VI. Rozdeľovanie a príjmy a osobná hmotná zainteresovanosť
- VII. Bývanie
- VIII. Sociálne zabezpečenie
- IX. Stravovanie a výživa
- X. Rozvoj kultúrnych a rekreačných aktivít
- XI. Znižovanie sociálnych disfunkcií a protispoločenského chovania
- XII. Životné prostredie
- XIII. Finančné zdroje pre krytie sociálnych potrieb

* Z = základný ukazovateľ
D = doplnkový ukazovateľ

Oblasti sociálneho rozvoja NH:

B. Ukazovatelia plánu jednotlivých oblastí sociálneho rozvoja majú vyjadriť a kvantifikovať sociálny rozvoj najmä podľa nasledovných úsekov:

- I. Reprodukcia ľudských zdrojov
- II. Zlepšovanie životných a pracovných podmienok
- III. Zlepšovanie životného prostredia
- IV. Rozvoj a zdokonaľovanie politicko-výchovnej a masovej práce a rozvoj aktivity
- V. Rozvoj a zdokonaľovanie spoločenskej, kultúrnej a záujmovej činnosti, športu a využívania voľného času
- VI. Zdokonaľovanie sociálno-psychologických vzťahov a redukovanie sociálnych disfunkcií
- VII. Zdroje pre krytie sociálnych potrieb
- VIII. Rozvoj organizácií a ich vzťah k mestu v oblasti sociálneho rozvoja

Rámcove, na vyjadrenie cieľov a úloh sociálneho rozvoja územného celku podľa uvedenej štruktúry je potrebný približne taký minimálny počet základných a dielčích ukazovateľov, ako je uvedený v tabuľke jednotnej štruktúry ukazovateľov sociálneho rozvoja za kraj, okres, resp. ukazovateľov mesta. Okrem týchto ukazovateľov je potrebné rozpracovať doplnkových ukazovateľov pre vyjadrenie špecifických podmienok sociálneho rozvoja územia.

Osobitne zložitým problémom je koncipovanie ukazovateľov v pláne sociálneho rozvoja územného celku vzhľadom na prepojenie rezortného a územného prierezu plánovania.

Zatiaľ ukazovatelia rezortne riadených podnikov a organizácií nie sú, a to najmä v oblasti sociálneho rozvoja, dostatočne prepojené a premietnuté do plánov územných celkov.

Komplexné programy starostlivosti o pracovníkov, ktoré sa vypracovali pre obdobie 6. päťročného plánu skoro vo všetkých podnikoch a organizáciách, zahŕňujú 71 základných ukazovateľov sociálneho rozvoja (z toho 39 povinných, 32 doporučených) a 93 dielčích ukazovateľov (spolu 164 ukazovateľov).

Experimentálne vypracovanie plánu sociálneho rozvoja, sledované celoštátne v 12 organizáciách a rezortne i krajsky sledované v 19 organizáciách (spolu asi 220 tis. pracovníkov) počíta so 45 základnými ukazovateľmi sociálneho rozvoja a 85 dielčimi ukazovateľmi (spolu 130 ukazovateľov). V niektorých experimentujúcich podnikoch sa tento počet prekročil. Napríklad v Slovnafte, n. p. v Bratislave plán sociálneho rozvoja kolektívu podniku na r. 1978 obsahoval 67 základných a 189 dielčích ukazovateľov (spolu 256 ukazovateľov).

Pri prepojení podnik (organizácia) — mesto, okres vyvstáva otázka, či možno niektoré z existujúcich ukazovateľov sumárne prevziať do plánu sociálneho rozvoja územného celku, alebo či bude treba novo koncipovať *ukazovatele prepojenia plánov sociálneho rozvoja kolektívov podnikov a plánov sociálneho rozvoja územných celkov*.

Aj keď teoreticky je možné uvažovať s prebratím a sumarizovaním niektorých ukazovateľov, prax ukazuje, že pôjde o konštrukciu špecifických väzbových ukazovateľov v typických oblastiach spoločenských záujmov, podnik — okres, mesto. Za tento prístup hovorí aj skutočnosť, že plán sociálneho rozvoja územného celku nemôže byť sumárom plánov sociálneho rozvoja kolektívov na danom území.

V prvom rade pôjde o vytypovanie vzájomných záujmových väzieb, podnik (organizácia) — mesto, okres, potom vyjadrenie týchto záujmových väzieb vo forme ukazovateľov.

Rámcové záujmové väzby podnik (organizácia) — mesto, okres možno charakterizovať nasledovne:

Príloha 1. Vzájomné záujmové väzby podnik (organizácia) — mesto, okres (príklady)

Oblasť sociálneho rozvoja	Záujem podniku, organizácie	Záujem mesta, okresu	Navrhovaný ukazovateľ
1. Reprodukcia ľudských zdrojov, profesionálno-kvalifikačná štruktúra	Nábor pracovníkov a učňov	Zamestnanosť obyvateľov Rozmiestnenie absolventov škôl	Rast počtu pracovníkov celkom, z toho: podľa pohlavia, podľa kategórií, podľa veku, mládeže do 21 rokov, osôb so zmenenou pracovnou schopnosťou
2. Zlepšovanie pracovných podmienok	Znižovanie hluku, prašnosti, práce v horúcich prevádzkach, ťažkých a namáhavých prác	Zvyšovanie čistoty v podniku a v okolí Rast podielu ľahkej práce, vhodnej pre ženy a dôchodcov Dodržovanie hygienických noriem pri práci	% znižovania prác v znečistených a zdravie škodlivých podmienkach % rastu prác vhodných pre ženy
3. Zlepšovanie životných podmienok	Rast a skvalitňovanie závodného stravovania Skvalitňovanie zdravotnej starostlivosti v podniku Zabezpečenie bývania pre pracovníkov podniku Zabezpečenie dopravy do zamestnania Umiestnenie detí do predškolských zariadení Skvalitňovanie zásobovania a služieb Rozvoj kultúrnych, rekreačných a športových zariadení	Plné využitie kapacít závodnej kuchyne aj mimo podnik Využívanie zdravotných zariadení mesta podnikmi Výber vhodných lokalít pre byty Regulovanie foriem výstavby bytov Využívanie hromadnej (mestskej) dopravy Údržba ciest Vybudovanie predškolských zariadení Budovanie predajní a prevádzkarní služieb Komplexné využívanie kultúrnych, rekreačných a športových zariadení	% využívania závodnej kuchyne na 1 a 2 smeny % podnikmi nárokováných zdravotných služieb v mestských zdravotných strediskách Počet nárokov na štátne byty Počet pracovníkov odkázaných na hromadnú (mestskú) dopravu, z toho: zo smeru A B C % umiestnenia detí v jasliach, škôlkach, družinách % uspokojovania náku- pov v predajniach podniku Rozsah nárokov na zásobovanie podnikových predajní tovarom % využívania kultúrnych zariadení podniku — klubov, rekreačných zariadení, športovísk

Oblasť sociálneho rozvoja	Záujem podniku, organizácie	Záujem mesta, okresu	Navrhovaný ukazovateľ
	Výstavba zariadení pre výchovu dorastu, predškolských zariadení	Združovanie prostriedkov pre výstavbu zariadení výchovných, predškolských, kultúrnych, športových	Menovité akcie združovania prostriedkov pre výstavbu učňovských internátov, predškolských zariadení, kultúrnych a športových zariadení
4. Zlepšovanie životného prostredia	Znižovanie úletov a emisií do vzduchu a do vody Zlepšovanie celkového životného prostredia v podniku	Výstavba čistiacich staníc Dodržiavanie noriem ochrany životného prostredia Účast podnikov na skrášľovaní prostredia v mikrorajóne	Rozsah znižovania emisií do vody, do vzduchu Výsadba okrasných stromov, zelene a iné Počet účastníkov v akcii Z
5. Rozvoj iniciatívy, aktivity a politicko-výchovnej práce	Zvyšovanie foriem iniciatívy (zlepšovateľské a technické hnutie, novátorstvo, racionalizácia atď.)	Zlepšovanie podmienok pre rozvoj iniciatívy a aktivity v zariadeniach vyššieho typu (dom techniky a pod.)	Požiadavky podnikov na zariadenia pre rozvoj iniciatívy na úrovni mesta (vhodné podľa druhov činnosti)

Literatúra

- Illner, M.: Územní hledisko v plánování sociálního rozvoje. Sociologický časopis 1978, č. 3, s. 276–290.
- Kutta, F.: Systém řízení sociálních procesů. Svoboda, Praha 1976.
- Kohout J.: Sociální analýza a řízení socialistického podniku. Práce, Praha 1976.
- Mihalik, J.: Sociálně plánovanie. Bratislava, ES VŠE 1979.
- Mihalik, J. — Ozvald, B.: Experiment celospoločenského obsahu. Nové slovo 1978, 11. a 18. V.
- Pašiak, J.: Sociológia a sociálne plánovanie v územných celkoch. Sociológia 1978, č. 3.
- Plán sociálneho rozvoja okresu Trnava do roku 1980 s výhľadom do roku 1990. Trnava, ONV 1978.
- Plán sociálneho rozvoja okresu Tachov 1976–1980. Tachov, ONV 1976.
- Spišiak, R.: Plán sociálneho rozvoja okresu Trnava. Práca 1978, 11. XII.
- Tachovský experiment. Národní výbory 1978, č. 44.
- Zkušenosti se zaváděním plánu sociálního rozvoje okresu. Pardubice, Dům techniky ČVTS 1978.

Резюме

Й. Мигалик: Планирование и показатели социального развития регионов

Планирование социального развития регионов проводится согласно принципам совершенствования управления и планирования социально-экономического развития в народном хозяйстве. Подчеркивается требование к комплектности, долгосрочности планирования и повышение координации и взаимосвязей в планировании по территориальной и отраслевой линиям.

В статье дается критическая переоценка развития и состояния существующей до сих пор системы планирования в рамках региона и подчеркивается потребность перехода к социально-экономическому планированию регионов в нужных связях. По этому поводу разрабатывается предмет планирования социального развития регионов, в общих чертах намечается метод разработки плана, предлагаются схемы взаимосвязей планов и разрабатываются показатели плана социального развития региона.

Показатели разрабатываются в качестве составной части единой структуры показателей плана социального развития в народном хозяйстве. В дальнейшем они конкретизируются по отдельным областям социального развития а также с точки зрения связей взаимных интересов существующих между предприятием (организацией), городом и районом.

Summary

J. Mihalik: Planning and Indicators of Territorial Units Social Development

The planning of the social development of territorial units is worked out in line with the principles for the improvement of the management and planning of socio-economic development in the national economy. Special stress is laid on aspects of comprehensiveness, long-term planning and greater coordination and mutual linkages in planning along territorial and departmental lines.

This article reviews the development and the current state of the planning system within a limited area and emphasizes the need for a transition to the socio-economic planning of territorial units. In this connection the subject of the planning of social development of territorial units is being elaborated, diagrams of the interlinkages of individual plans are being designed, and social planning indicators of territorial units are being worked out.

Indicators are being elaborated as part of a unified structure of social development indicators plan in the national economy. Later indicators are being worked out according to individual fields of social development and then in the mutual-interest linkages enterprise-organization — town and district.